

АНОТАЦІЯ

Федорущенко Б. В. Формування системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування», за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2023.

У дисертації вирішено важливе наукове завдання з поглиблення теоретико-методологічних засад формування системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору (ФББС) національної економіки, розробки методичних підходів і практичних рекомендацій з підвищення рівня ФББС в Україні.

Поглиблено обґрунтування теоретико-методологічних засад формування системи забезпечення ФББС.

Дістало подальшого розвитку визначення чинників і передумов дослідження ФББС за рахунок виокремлення, поряд із уже визначеними, таких з них, як: усвідомленість у необхідності функціональних, організаційних і структурних змін у банківському секторі (БС), обумовлених потребою підвищення рівня ФББС; пошук дієвих засобів протидії новим викликам (зокрема, глобалізації фінансових ринків, інформатизації, цифровізації економіки / діджиталізації БС, розвитку криптовалют, зростанню масштабів фальшування грошей, впровадженню штучного інтелекту, необхідності забезпечення сталого розвитку країни та впровадження банківськими установами відповідального фінансування / інвестування) фінансовій безпеці (ФБ) у банківській сфері; недостатня обґрунтованість теоретично-методологічних засад, відсутність однозначних методичних підходів до оцінки рівня ФББС національної економіки і визначення напрямів / заходів з його підвищення, а також дієвих / ефективних / ризик-орієнтованих систем забезпечення ФБ у вітчизняних комерційних банках (КБ).

Уточнено тлумачення ФББС як синтетичної категорії, що, на відміну від існуючих поглядів, акцентує увагу на забезпеченні дотримання комплексу

фінансових інтересів; безпосередньо впливає на дієвість / ефективність функціонування клієнтів / контрагентів банківських установ й інших економічних агентів; зумовлюється фінансовою автономією / незалежністю, ліквідністю, платоспроможністю БС, його фінансовими стійкістю / стабільністю, надійністю, інвестиційною привабливістю, соціально-економічною ефективністю функціонування; є інструментом забезпечення трансформації капіталу БС у кредити юридичним і фізичним особам, прями і портфельні інвестиції й таким станом БС, за якого амплітуда небажаних змін його певних властивостей не вище / не нижче визначених порогових значень індикаторів.

Подальший розвиток одержало з'ясування чинників, що впливають на ФББС з огляду виокремлення серед них, крім відомих, таких, як: змішана організація грошового обігу в країні (національна – іноземна валюти); координованість / її відсутність фінансових і грошово-кредитних інструментів; превалювання у БС тих чи інших бізнес-моделей КБ; істотні обсяги вивезення коштів з країни; формування ринку криптовалют; девальютація балансів КБ; технології розподілених даних (blockchain); втрати клієнтів КБ унаслідок кризи / різного роду пандемій; рівні інших складових економічної безпеки (ЕБ) БС що уможливорює розробку дієвих упереджувальних / поточних заходів з забезпечення ФББС.

Виокремлено, поряд із загальновідомими, й такі загрози ФББС, як: відсутність чіткого визначення довгострокових перспектив розвитку банківського бізнесу; значний рівень інфляції; розвиток дефляційних процесів у національній економіці; високий рівень монополізації в БС; зростання кількості й обсягу несанкціонованих операцій з використанням платіжних карток та кібератак; можливість за використання криптовалют мати платіжну систему поза БС, що збільшує масштаби тіньової економіки; неправильний вибір способу вкладання капіталу, виду ЦП для інвестування; загроза втрат БС від біржових угод; деструктивна соціальна інженерія; загрози ФБ домогосподарств, суб'єктів господарювання, що є клієнтами / контрагентами банківських установ, рівень якої позначається на ФББС.

Завдання формування системи забезпечення ФББС доповнені такими, як: гарантування ФБКБ і ФББС; забезпечення ФББС в умовах тіньового банкінгу; забезпечення / стимулювання достатнього обсягу фінансових ресурсів БС для реалізації стратегічних і тактичних планів його функціонування і такого, що наздоганяє / поступального розвитку; виявлення передумов виникнення, ймовірності, ранжування й об'єктивна кількісна й якісна оцінки загроз ФББС, зумовлених розвитком БС і фондового ринку; рівнем корупції; податковим навантаженням КБ, їх клієнтів / контрагентів; систематизація загроз; визначення їх негативних наслідків / збитків від реалізації, а також необхідних / достатніх ресурсів для запобігання їм / їх нейтралізації / мінімізації; визначення алгоритму / послідовності формування системи забезпечення ФББС.

Визначені складові ФББС з огляду на їх розгляд, на відміну від існуючих поглядів, за функціональним призначенням БС (безпеки депозитної, кредитної, інвестиційної, платіжно-розрахункової, валютообмінної, страхової, брокерської, трастової діяльності, безпеки управління фінансовими потоками і форм банківського обслуговування (он-лайн, мобільного, роботизованого банкінгу, інтелектуальних крос-каналних інформаційних систем у хмарних сервісах порівняно з альтернативним кредитуванням (p2p-кредитування) й альтернативним фінансуванням (краудфандинг і краудінвестинг)), структурованих банківських продуктів), а також за ресурсно-функціональною спрямованістю (ресурсоутворювальна, боргова, валютна, депозитна, кредитна, майнова (захищеність грошових коштів, ЦП й інших активів), інвестиційна, податкова, цінова, інфляційна безпеки БС, а також безпека його доходів і витрат).

Удосконалено класифікацію різновидів ФББС унаслідок виокремлення, на відміну від існуючих, такої класифікаційної ознаки, як «напрями діяльності», і визначення таких різновидів за класифікаційною ознаками «мета», як спорадична (забезпечується одиничними заходами для вирішення конкретного завдання дотримання ФББС у конкретний момент); «ресурсно-функціональна спрямованість» – податкова; розрахункова, цінова, майнова (захищеність грошових коштів, ЦП й

інших активів), безпека доходів і витрат; «вид фінансових інструментів» – безпека структурованих банківських продуктів.

Уточнено трактування поняття «система забезпечення ФББС» за допомогою наголосу на органічному поєднанні її забезпечувальних підсистем (серед яких, на відміну від вживаних, виокремлено й такі, як: інструментарна, обліково-звітна, контрольна-діагностична, прогностична, інфраструктурна, маркетингова, соціально-психологічна, правоохоронна, програмного забезпечення), що безперервно формуються на стійкій плановій основі суб'єктами системи для досягнення її цілей, виконання поставлених завдань концептуального / стратегічного характеру за об'єктно-орієнтованим підходом до забезпечення ФББС; необхідності вжиття комплексу оптимально альтернативних і скоординованих упереджувальних, поточних і коригувальних заходів з фінансового убезпечення КБ зокрема і БС загалом, економічних агентів, котрі ними обслуговуються або на яких відбивається стан ФББС, що унеможлиблює порушення наявних міжсистемних зв'язків.

Комплексно проаналізовано практику забезпечення ФББС економіки України. Визначено стан формування системи забезпечення ФББС України. З'ясовані чинники забезпечення складових ФББС економіки України. Оцінено рівень ФБ вітчизняного БС. Виявлені проблеми, недоліки й невирішені питання у забезпеченні ФББС в Україні.

Визначені напрями формування системи забезпечення ФББС економіки України.

Наведені підходи до моделювання системи забезпечення ФББС України. Вперше запропоновано концептуальну, композиційну, поетапну і формуючу моделі розбудови дієвої системи забезпечення ФББС, що дають чітке уявлення про його цілі, завдання, об'єкти, предмет, суб'єктів, імперативи, заходи, принципи, критерії; композицію як процесу побудови такої системи; етапи її формування та специфіку її забезпечувальних підсистем.

Визначені основні шляхи поліпшення підсистем (наукового супроводу; чинної нормативно-правової бази забезпечення ФББС; управлінської, методичної, інформаційно-аналітичної, техніко-технологічної, кадрової, страхової підсистем

системи забезпечення ФББС) і елементів системи забезпечення ФББС вітчизняної економіки (забезпечення підвищення рівнів ресурсотворювальної, депозитної, кредитної, валютної, боргової, інвестиційної, розрахункової, податкової, інфляційної безпеки БС України).

Запропоновані підходи до оцінки і підвищення ефективності формування і функціонування системи забезпечення ФББС. Визначено, що комплексна багаторівнева оцінка такої ефективності має містити оцінки: по-перше, ефективності фінансового забезпечення самого БС, по-друге, ефективності захисту національних інтересів і задоволення суспільних потреб, запобігання банківським / фінансовим кризам, по-третє, забезпечення ФБ клієнтів (домогосподарств і суб'єктів господарювання) / контрагентів КБ. Доведено, що така оцінка має отримуватися завдяки проведенню аудиту системи забезпечення ФББС, кількісної оцінки її рівня на основі з'ясування системи відповідних індикаторів та їхніх порогових значень.

Ключові слова: банківський сектор, фінансова безпека, фінансова безпека банківського сектору, чинники і загрози фінансовій безпеці банківського сектору, система забезпечення фінансової безпеки банківського сектору.

ABSTRACT

Fedorushenko B. Development of a system for ensuring the financial security of the banking sector of Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 07 «Management and Administration», specialty 072 «Finance, Banking and Insurance». – Ivan Franko National University of Lviv. Lviv, 2023.

The dissertation solves an important scientific task to deepen the theoretical and methodological foundations system for ensuring the financial security of the banking sector (FSBS) of the national economy, and to develop methodological approaches and practical recommendations for improving the level of FSBS in Ukraine.

The substantiation of theoretical and methodological bases for development of the system ensuring FSBS is elaborated.

The author developed the definition of factors and preconditions for FSBS research by identifying, along with those already identified, the following ones: awareness of the need for functional, organizational and structural changes in the banking sector (BS) due to the necessity to improve FSBS; finding effective means to counter new challenges for the financial security (FS) in the banking sector (including globalization of financial markets, informatization, digitalization of the economy / digitalization of BS, development of cryptocurrencies, growing the scale of money counterfeiting, introduction of artificial intelligence, the need for sustainable development of the country and the introduction of responsible financing / investment mechanisms); insufficient justification of theoretical and methodological principles, lack of unambiguous methodological approaches to assessing the level of FSBS of the national economy and determining directions / measures to improve it, as well as effective / efficient / risk-oriented systems of FS in domestic commercial banks (CB).

The interpretation of FSBS as a synthetic category has been clarified, which, as opposed to existing views, focuses on ensuring compliance with a set of financial interests; directly affects the efficiency / effectiveness of banking institutions' clients / counterparties and other economic agents; is determined by financial autonomy / independence, liquidity, solvency of BS, its financial sustainability / stability, reliability, investment attractiveness, socio-economic efficiency; is a tool to ensure the transformation of BS capital into loans to legal entities and individuals, direct and portfolio investments and such a state of BS, in which the amplitude of undesirable changes in its specific properties is not above / below the indicators' threshold values.

The author provides further development of the factors influencing the FSBS emphasizing, in addition to the known, such of them as: mixed organization of money circulation in the country (national – foreign currency); coordination / lack of coordination of financial and monetary instruments; prevalence of certain CB business models in the BS; significant volumes of exports of funds from the country; development of the cryptocurrency market; decrease of foreign currency predominance in CB balance sheets; distributed data technologies (blockchain); loss of CB customers due to crisis / various

pandemics; levels of other components of BS economic security (EB), which allow the development of effective preventive / ongoing measures to ensure FSBS.

Along with the well-known threats to the FSBS, the author indentified the following ones: the lack of a clear definition of long-term prospects for the development of the banking business; significant inflation; evolvment of deflationary processes in the national economy; high level of monopolization in BS; increase in the number and volume of unauthorized transactions using payment cards and cyber attacks; the ability to use a cryptocurrency to have a payment system outside the BS, which increases the scale of the shadow economy; wrong choice of method for capital investment, type of securities for investment; threat of BS losses from exchange transactions; destructive social engineering; threats to the FS of households, business entities that are customers / counterparties of banking institutions, the level of which affects the FSBS.

The list of tasks of forming the FSBS support system was supplemented by the following: guaranteeing the FSCB and the FSBS; ensuring FSBS under the shadow banking conditions; providing / stimulating a sufficient amount of BS financial resources for the implementation of strategic and tactical plans for its operation and catching up / progressive development; identification of preconditions for the occurrence, probability, ranking and objective quantitative and qualitative assessment of FSBS threats due to the development of BS and the stock market; level of corruption; tax burden on CBs, their clients / counterparties; systematization of threats; identification of their negative consequences / losses from implementation, as well as the necessary / sufficient resources to prevent / neutralize / minimize them; determination of the algorithm / process for development of the system ensuring FSBS.

The author identified the components of the FSBS based on their consideration, as opposed to the existing views, according to the functional purpose in the BS (security of deposit, credit, investment, payment, settlement, currency exchange, insurance, brokerage, trust activities, security of financial flows management and forms of banking services (online, mobile, robotic banking, intelligent cross-channel information systems in cloud services in comparison with alternative lending (p2p-lending) and alternative financing (crowdfunding and crowdinvesting)), structured banking products), as well as their

resource-functional orientation (resource-generating, debt, currency, deposit, credit, property (protection of funds, securities and other assets), investment, tax, price, inflationary security of BS, as well as the security of its revenues and expenditures).

The author improved classification of FSBS types by separating, as opposed to the existing, such a classification feature as «line of action», and the definition of the following varieties based on the classification criteria «goal» as sporadic (ensured by single measures to address the specific task of FSBS compliance at a given time); «resource-functional orientation» – tax; settlement, price, property (security of funds, securities and other assets), security of income and expenses; «type of financial instruments» – security of structured banking products.

The interpretation of the concept of «system for ensuring FSBS» is clarified by emphasizing the organic combination of its security subsystems (among which, as opposed to those used, are the following: instrumental, accounting, reporting and diagnostic, forecasting, infrastructure, marketing, social, psychological, law enforcement, software), which are continuously developed on a stable planning basis by the subjects of the system in order to achieve its goals, implement tasks of a conceptual / strategic nature based on the object-oriented approach to ensuring FSBS; the necessity to take a set of optimally alternative and coordinated preventive, current and corrective measures to ensure the financial security of the CB in particular and the BS in general, economic agents which serve them or which are affected by the state of the FSBS, which prevents disruption of existing interconnections.

The author comprehensively analyzed the practice of ensuring FSBS for the economy of Ukraine, determined the level of development of the system ensuring FSBS of Ukraine, clarified the factors which influence the ensuring the components of the FSBS of the economy of Ukraine, evaluated the level of FS of domestic, and identified the problems, shortcomings and unresolved issues in ensuring FSBS in Ukraine.

The directions for development of the system for ensuring FSBS of the economy of Ukraine were determined.

Approaches to modeling of the system of ensuring FSBS of Ukraine were described. Conceptual, compositional, step-by-step and development models for building an effective

system of ensuring FSBS are proposed for the first time. They give a clear idea of its goals, objectives, objects, subjects, imperatives, measures, principles, criteria; composition as a process of development for such system; stages of its formation and the specifics of its support subsystems.

The author identified the main ways to improve the subsystems (scientific support; current regulatory framework for FSBS; management, methodological, information and analytical, technical and technological, personnel, insurance FSBS subsystems) and elements of the system ensuring FSBS in the domestic economy (improving the levels of resource-generating, deposit, credit, currency exchange, debt, investment, settlement, tax, inflation security of the BS of Ukraine).

Approaches to evaluation and increase of efficiency of development and functioning of system ensuring FSBS are offered. It is determined that a comprehensive multilevel assessment of such efficiency should include the following assessments: firstly, the effectiveness of financial security of BS, secondly, the effectiveness of protection of national interests and public needs, prevention of banking / financial crises, thirdly, ensuring FS for clients (households) and business entities) / contractors of CB. It is proved that such assessment should be received by auditing the system ensuring FSBS, conducting quantitative assessment of its level based on the elucidation of the system of relevant indicators and their threshold values.

Key words: banking sector, financial security, financial security of the banking sector, factors and threats to the financial security of the banking sector, the system of ensuring the financial security of the banking sector

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Федорущенко Б. В. Сутність і декомпозиція фінансової безпеки банківського сектору. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. № 3. С. 52-58 (Index Copernicus).

2. Федорущенко Б. В., Барановський О. І. Формування системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 5. С.16-27 (Web of Science). *Особистий внесок: визначено передумови і значущість формування системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору (ФББС) національної економіки, висвітлено підходи до її формування, виявлено нерозкриті питання формування зазначеної системи, представлено її авторське визначення; з'ясовано, чим визначається дієвість такої системи, наведено авторське бачення складових формування системи забезпечення ФББС.*

3. Федорущенко Б. В. Детермінанти і загрози фінансовій безпеці банківського сектору. *Фінансовий простір*. 2021. № 3. С. 44-51 (Index Copernicus).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Федорущенко Б. В. Проблематика досліджень фінансової безпеки банківського сектору. Сучасні тренди у розвитку фінансів, банківської справи та страхування: збірник тез II всеукраїнської наукової конференції, 12 листопада 2020 року. Львів, 2020. С.175-178.

5. Федорущенко Б. В. Забезпечення фінансової безпеки банківського сектору. Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків: Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції (19 листопада 2020 року, м. Черкаси). Черкаси, 2020. С.72-75.

6. Федорущенко Б. Чинники фінансової безпеки банківського сектору національної економіки: XVI Міжнародна науково-практична конференція

«Інтеграція України у європейський та світовий фінансовий простір» (м. Львів, 20 травня 2021 року). Львів, 2021. С.96-98.

7. Федорущенко Б. В. Деякі питання формування системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору України: матеріали III Всеукраїнської наукової конференції «Сучасні тренди у розвитку фінансів, банківської справи та страхування» (м. Львів, 5 листопада 2021 року). Львів, 2021. С.119-122.

8. Федорущенко Б. В. Система забезпечення фінансової безпеки банківського сектору України. Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків: Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (17 листопада 2021 року, м. Черкаси). Черкаси, 2021. С.80-83.